13.5.2025

PERINNEMAISEMAYHDISTYS
KULTURMARKSFÖRENINGEN

Perinnemaisemayhdistyksen lausunto Eduskunnan ympäristövaliokunnalle

O 29/2025 vp Luonnonlaidunten hoidon haasteet ja luonnon monimuotoisuus

Perinnemaisemat – elintärkeä osa Suomen luonnon monimuotoisuutta

Perinnebiotooppeihin lasketaan kuuluviksi erilaiset niityt, kedot, hakamaat, metsälaitumet ja nummet. Ne ovat perinteisen karjatalouden muovaamia elinympäristöjä, joilla niitto ja laidunnus ovat ylläpitäneet omaleimaista, monimuotoista lajistoa. Luonnonlaitumet ovat peltojen ulkopuolisia laitumia, joita käytetään karjan rehuntuottoon ja joita ei voida vielä nykytilassaan luokitella perinnebiotoopiksi. Maatalouden tehostumisen myötä perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten määrä on merkittävästi vähentynyt. 1800-luvun lopun tilanteeseen verrattuna perinnebiotooppeja on jäljellä noin 1 %. Perinnebiotooppien luontotyypit ovat Suomen uhanalaisimpia luontotyyppejä ja lähes neljäsosa uhanalaisista lajeista viihtyy nimenomaan näillä luontotyypeillä. Viimeisimmän luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnin mukaan kaikki perinnebiotooppien luontotyypit ovat äärimmäisen uhanalaisia tai erittäin uhanalaisia, pääsääntöisesti niiden voimakkaan vähenemisen takia. Suomella on velvoite huolehtia perinnebiotooppien luontotyyppien säilymisestä ja myös valmisteilla oleva ennallistamisasetus tulee koskemaan perinnebiotooppeja.

Keväällä 2023 ympäristösopimusten piirissä oli noin 33 000 ha hoidettuja perinnebiotooppeja ja luonnonlaitumia. Pinta-ala on pysynyt pitkään suunnilleen samana, eikä kasvua tavoitteista huolimatta ole ollut näköpiirissä. Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteisessä Helmi-elinympäristöohjelmassa (2021–2030) on asetettu tavoitteeksi nostaa hoidossa olevien perinnebiotooppien ala 52 000 hehtaariin vuoteen 2030 mennessä. Tämänhetkisen CAP-ohjelman tavoitteena on, että hoidon piirissä olisi 46 000 hehtaaria perinnebiotooppeja ja luonnonlaitumia vuoden 2028 loppuun mennessä. Maatalouden huonon kannattavuuden, alati kasvavan petoriskin ja sopimusehtojen tiukentuneiden ja tarkentuneiden tulkintojen sekä ohjeistuksen myötä tavoitteet ovat karkaamassa ulottumattomiin, ja sen sijaan monella kohteella hoito on päättymässä. Tällä hetkellä hoidossa ja ympäristösopimuksen piirissä olevien perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten pinta-ala on 23 569 ha.

Hoidon haasteet

Perinnebiotoopit ja luonnonlaitumet eivät säily ilman aktiivista hoitotyötä. Perinnemaisemia voidaan hoitaa laiduntamalla tai niittämällä ja niittojätteen keruulla. Lisäksi perinnebiotoopit vaativat usein puuston raivauksia ja esimerkiksi Saaristomeren kansallispuistossa lehdestetään puita perinteiseen tapaan.

Ympäristösopimuksilla on keskeinen rooli perinnebiotooppien säilymisessä. Sopimusaloista saatava korvaus perustuu kuitenkin kustannuksiin eikä sillä ole kannustavaa vaikutusta. Maatalouden huono kannattavuus heijastuu näin myös perinnebiotooppien hoitoon, ylimääräiseen työhön ei ole resursseja. Lisäksi sopimuskorvaus on pitkään pysynyt samana, eikä riitä nykyisellään kustannusten kattamiseen. Esimerkiksi puustoisten perinnebiotooppien säilyminen vaatii useimmiten myös raivauksia, jotka ovat kalliita ja työläitä. Raivausten lisäksi raivausjätteet tulee kerätä ja viedä alueelta pois.

Suomessa isona ongelmana on kohteiden pieni koko suhteessa kustannuksiin ja tätä kautta hoidon kannattamattomuus. Ongelma on ollut olemassa jo aikaisemmin, mutta vuosien 2023–2024 aikana ELY-keskusten tekemien maastokatselmointien seurauksena sopimusalat pirstaloituivat ja pienenivät entisestään. Tämä tekee hoidosta kannattamatonta. Kohteita on jo jäänyt pois hoidon piiristä ja tähänastinen työ sekä siihen sijoitettu raha uhkaavat valua hukkaan umpeen kasvavien perinnebiotooppien myötä. Hoidon uudelleen aloittaminen on hankalaa, ellei mahdotonta ja vaatii aina valtavasti resursseja, aikaa ja rahaa. Kohteiden pienuuden lisäksi karjatilojen keskittyminen tuo omat haasteensa niiden hoidolle. Tilojen lähellä olevat kohteet ovat useimmiten jo hoidon piirissä ja kauempana olevien kohteiden hoito ei ole taloudellisesti järkevää.

Perinnebiotooppien ja muiden luonnonlaidunten hoito ei ole kestävällä pohjalla ilman taloudellista kannattavuutta. Maatalouden huono kannattavuus heijastuu myös perinnebiotooppien hoitoon. Lisäksi viljelijöiden heikko asema maataloushallinnossa on korostunut keväällä 2023 alkaneiden ympäristösopimusten myötä. Esimerkiksi hallinnon vähäisten resurssien takia maastokatselmointeja ja inventointeja ei ehditty ensimmäisen vuoden aikana saamaan valmiiksi ja osalle viljelijöistä aiheutui kohtuuttomia tukien takaisinperintöjä. Nämä kokemukset eivät kannusta uusien alueiden hoitoon saattamiseen.

Parannusehdotuksia

Perinnemaisemayhdistys toivoo jo nykyisiin ympäristösopimusten ehtoihin muutoksia niiltä osin, kuin se on mahdollista. Lisäksi seuraavaa CAP-ohjelmaa työstettäessä tulee hoidettujen perinnebiotooppien pinta-alatavoitteet olla kirkkaana mielessä.

Parannusehdotuksia nykyiseen ja tulevaan CAP-kauteen

- raivauksille korkeampi tuki: ylläpitoraivausten parempi huomioiminen korvauksessa, peruskunnostusraivaukset takaisin ei-tuotannollisten investointien tuen piiriin (nykyinen 450 €/ha ei riitä kattamaan kustannuksia). Ei-tuotannollisten investointien tuen päätös samalla tuo hakijalle turvaa ja varmuuden siitä, että alue hyväksytään sopimukseen.
- saariston sirpaleisille alueille oma tukimuotonsa
- pienille ja kaukana sijaitseville kohteille korotettu tuki
- tuen korottaminen (tuki ollut nykyisellään pitkään, kustannukset puolestaan nousseet)

Lisäksi uusien perinnebiotooppien hoitoon saaminen edellyttää vahvaa yhteistyötä viranomaisten, maanomistajien ja karjankasvattajien kanssa.

Kansallinen tuki monimuotoisten kohteiden hoitoon

CAP ja ympäristösopimusten korvaukset eivät kuitenkaan taivu kaikille laidunnuksessa oleville alueille ja siksi tarvitaan nyt myös muita rahoituskanavia tukemaan pitkään, vuosikymmeniä ja jopa vuosisatoja laidunnuksessa olleiden kohteiden hoitoa sekä uusien potentiaalisten perinnebiotooppikohteiden ennallistamista. Perinnebiotooppien hoito on tärkeä osa luonnonsuojelua. Kaikilla suojelualueilla on tietyt lajit ja luontotyypit, joiden suojelemiseksi suojelualueet on perustettu ja monet alueet ovat toimineet laitumina tai niittoniittyinä. Hoidosta pois jäänyt perinnebiotooppi, vastaa sitä, että metsiensuojelualueelta lakkautettaisiin suojelu.

Kohteet ovat monimuotoisia käsittäen erilaisia luontotyyppejä, jotka ylläpitävät monia uhanalaisia lajeja. Monimuotoiset ja -tavoitteiset kohteet tarvitsevat erilaisia tukimuotoja. Kansallinen tuki ei pelkästään tukisi hoitoa vaan olisi myös vahva viesti sekä viljelijöille että kuluttajille perinnebiotooppien tärkeydestä.

Perinnemaisemayhdistys ry. on aidosti huolissaan perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten säilymisestä. Meidän ainutlaatuiset ja lajirikkaat alueemme eivät ehdi odottaa uutta CAP-kautta eivätkä nykyisen CAP-ohjelman muutoksia. Alueet tarvitsevat pikaisia ratkaisuja sekä rahoitusta niin Metsähallituksen kuin yksityistenkin alueille. Kyse ei ole suurista rahamääristä, mutta ilman perinnebiotooppien säilyttämistä luontokadon pysäyttäminen on Suomessa mahdotonta.

Lähteet:

Kemppainen R (2017) Perinnemaisemien inventointiohje. ELY-keskuksen raportteja 25/2017.

Foss S (2024) Perinnebiotooppien valtakunnallisen inventoinnin päivitys. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 28/2024.

Helmi-ohjelman tulokset 2024

Ruokavirasto. 31.3.2025: Ympäristösopimuksilla edistetään luonnon monimuotoisuutta ja vesiensuojelua - Ruokavirasto